

Пійлівський ліцей
Калуської міської ради Івано-Франківської області

НАКАЗ

05.10.2021

с. Пійло

№ 63

**Про затвердження заходів,
спрямованих на запобігання
та протидію булінгу в ліцеї**

На виконання Закону України № 8584 від 18.12.2018р «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу», відповідно до наказу Міністерства освіти та науки України від 28.12.2019 р. №1646 зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 р. №111/34394 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладі освіти», листа МОН України від 14.08.2020 № 1/9-436 «Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню)», враховуючи рекомендації листа МОН України № 1/9-362 від 16 липня 2021 року «Деякі питання організації виховного процесу у 2021/2022 н. р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок» , наказу від 15.09.2021р №58 «Про формування безпечного освітнього простору та запобігання булінгу в ліцеї» та з метою створення безпечного освітнього середовища у закладі, запобігання вчинення дітьми злочинів, правопорушень, проявів булінгу в освітньому просторі, формування позитивних соціальних установок

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу в ліцеї (додаток №1), положення про комісію з розгляду випадків булінгу серед учасників освітнього процесу (додаток №2), порядок реагування у випадку виявлення булінгу в ліцеї(додаток №3).
2. Педагогічному колективу ліцею виконувати заплановані заходи, спрямовані на запобігання та протидію булінгу, у відповідні терміни
3. Контроль за виконанням даного наказу покласти на заступника директора з виховної роботи **Возняк О.І.**

Директор

Іван Качак

**План заходів
спрямованих на запобігання та протидію булінгу
в Пійлівському ліцеї
на 2021-2022 навчальний рік**

№ з/п	Назва заходу	Термін виконання	Виконавці
1	2	3	4
Нормативно-правове та інформаційне забезпечення попередження насильства та булінгу			
1.	Провести наради з різними категоріями працівників з питань профілактики булінгу (цькування): <ul style="list-style-type: none"> • педагогічний персонал; • технічний персонал. 	Вересень	Адміністрація
2.	Обговорити та прийняти правила поведінки в класах.	Вересень	Класні керівники
3.	Створити комісію з розгляду випадків булінгу	Вересень	Адміністрація
4.	Розробити порядок реагування у випадку виявлення булінгу в ліцеї	Вересень	Комісія з розгляду випадків булінгу
5.	Проводити інформаційну роботу через інтернет - сторінки	Постійно	Комісія з розгляду випадків булінгу
6.	Провести інструктивно-методичну нараду щодо механізму реагування на випадку булінгу з педагогічним колективом	Вересень	Заступник директора з ВР
7.	Оновити інформацію в тематичному стенді	Вересень	Соціальний педагог
8.	Контролювати стан попередження випадків булінгу.	Постійно	Заступник директора з ВР
Робота з вчителями			
1.	Провести засідання методичного об'єднання класних керівників на тему «Протидія булінгу в учнівському колективі»	Листопад	Керівник МО
2.	Організувати вивчення законодавчих документів, практик протидії цькуванню педагогічним колективом	Листопад	Заступник директора з ВР
3.	Провести співбесіди з класними керівниками про обізнаність та наявність булінгу в освітньому середовищі	II семестр	Заступник директора з ВР, психологічна служба
4.	Проводити консультування класних керівників з психологічною службою з проблемних ситуацій.	Постійно	Психологічна служба
Робота з учнями			

1.	Провести бесіду «Булити – не круто» (для учнів 6 класу)	Жовтень	Соціальний педагог
2.	Провести годину спілкування «Булінг – міфи та реальність» (для учнів 9-10 класів)	Жовтень	Практичний психолог
3.	Провести інформаційну хвилинку «Мобінг – як вчителю уникнути цькування на роботі»	Жовтень	Психологічна служба
4.	Перегляд та обговорення відеороликів з протидії булінгу	Жовтень	Психологічна служба
5.	Провести бесіду з молодшими школярами «Мій світ без насильства» (для учнів 2 класів)	Жовтень	Соціальний педагог
6.	Провести групову консультацію «Як протистояти тиску однолітків?» (для учнів 8 класів)	Жовтень	Практичний психолог
7.	Провести годину спілкування «Зулимо булінг разом» (для учнів 5 класу)	Жовтень	Соціальний педагог
8.	Розробити пам'ятки та рекомендації батькам, класним керівникам та здобувачам освіти	Жовтень	Психологічна служба
9.	Провести заходи з відзначення Дня доброти та толерантності	Листопад	Психологічна служба
10.	Організувати проведення акції «16 днів проти насилля»	Листопад, грудень	Психологічна служба
11.	Провести бесіди «Що таке булінг і як його уникнути?»	Грудень	Класні керівники
12.	Провести гру «Кібербулінг: агресія в Інтернеті» (для учнів 8 класів)	Грудень	Практичний психолог
13.	Провести бесіду «Повага до себе та інших» (для учнів 7-8 класів)	Січень	Практичний психолог
14.	Провести годину спілкування «Людина починається з добра» (для учнів 5 класу)	Лютий	Практичний психолог
15.	Організувати акцію спонтанного вияву доброти. Девіз дня: Доброта - це те, що може почути глухий і побачити сліпий	17.02	Соціальний педагог
16.	Провести годину спілкування «Вчись робити добро» (для учнів 6 класу)	Березень	Практичний психолог
17.	Провести групову консультацію «Контроль і конфліктна ситуація» (для учнів 9 класу)	Березень	Практичний психолог
Робота з батьками			
1	Провести батьківські збори «Безпека дитини в Інтернеті: про що необхідно говорити»	Грудень	Дирекція
2	Проводити індивідуальні консультації	Впродовж року	Психологічна служба

ПОЛОЖЕННЯ
про комісію з розгляду випадків
булінгу серед учасників освітнього процесу
Пійлівського ліцею
Калуської міської ради Івано-Франківської області

I. Склад комісії, права та обов'язки її членів

1. Склад комісії затверджує наказом директор.

Комісія виконує свої обов'язки на постійній основі.

2. Склад комісії формується з урахуванням основних завдань комісії.

Комісія складається з голови, заступника голови, секретаря та не менше ніж п'яти її членів. До складу комісії входять педагогічні (науково-педагогічні) працівники, у тому числі практичний психолог та соціальний педагог (за наявності) ліцею, представники служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. До участі в засіданні комісії за згодою залучаються батьки або інші законні представники малолітніх або неповнолітніх сторін булінгу (цькування), а також можуть залучатися сторони булінгу (цькування), представники інших суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти.

3. Головою комісії є директор.

Голова комісії організовує її роботу і відповідає за виконання покладених на комісію завдань, головує на її засіданнях та визначає перелік питань, що підлягають розгляду. Голова комісії визначає функціональні обов'язки кожного члена комісії. У разі відсутності голови комісії його обов'язки виконує заступник голови комісії. У разі відсутності голови комісії та заступника голови комісії обов'язки голови комісії виконує один із членів комісії, який обирається комісією за поданням її секретаря. У разі відсутності секретаря комісії його обов'язки виконує один із членів комісії, який обирається за поданням голови комісії або заступника голови комісії.

4. Секретар комісії забезпечує підготовку проведення засідань комісії та матеріалів, що підлягають розгляду на засіданнях комісії, ведення протоколу засідань комісії.

5. Член комісії має право:

- ознайомлюватися з матеріалами, що стосуються випадку булінгу (цькування), брати участь у їх перевірці;
- подавати пропозиції, висловлювати власну думку з питань, що розглядаються;
- брати участь у прийнятті рішення шляхом голосування;
- висловлювати окрему думку усно або письмово;

- вносити пропозиції до порядку денного засідання комісії.
6. Член комісії зобов'язаний:
- особисто брати участь у роботі комісії;
 - не розголошувати стороннім особам відомості, що стали йому відомі у зв'язку з участю у роботі комісії, і не використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб;
 - виконувати в межах, передбачених законодавством та посадовими обов'язками, доручення голови комісії; брати участь у голосуванні.

II. Порядок роботи комісії

1. Метою діяльності комісії є припинення випадку булінгу (цькування) в закладі освіти; відновлення та нормалізація стосунків, створення сприятливих умов для подальшого здобуття освіти у групі (класі), де стався випадок булінгу (цькування); з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування), та вжиття заходів для усунення таких причин; оцінка потреб сторін булінгу (цькування) в соціальних та психолого-педагогічних послугах та забезпечення таких послуг.

2. Діяльність комісії здійснюється на принципах:

- законності;
- верховенства;
- права;
- поваги та дотримання прав і свобод людини; неупередженого ставлення до сторін булінгу (цькування);
- відкритості та прозорості;
- конфіденційності та захисту персональних даних;
- невідкладного реагування;
- комплексного підходу до розгляду випадку булінгу (цькування);
- нетерпимості до булінгу (цькування) та визнання його суспільної небезпеки.

Комісія у своїй діяльності забезпечує дотримання вимог Законів України "Про інформацію", "Про захист персональних даних".

3. До завдань комісії належать:

- збір інформації щодо обставин випадку булінгу (цькування), зокрема пояснень сторін булінгу (цькування), батьків або інших законних представників малолітніх або неповнолітніх сторін булінгу (цькування);
- висновків практичного психолога та соціального педагога закладу освіти;
- відомостей служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- експертних висновків (за наявності), якщо у результаті вчинення булінгу (цькування) була завдана шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого;
- інформації, збереженої на технічних засобах чи засобах електронної комунікації (Інтернет, соціальні мережі, повідомлення тощо);
- іншої інформації, яка має значення для об'єктивного розгляду заяви;

- розгляд та аналіз зібраних матеріалів щодо обставин випадку булінгу (цькування) та прийняття рішення про наявність/відсутність обставин, що обґрунтовують інформацію, зазначену у заяві.

У разі прийняття рішення комісією про наявність обставин, що обґрунтовують інформацію, зазначену у заяві, до завдань комісії також належать:

- оцінка потреб сторін булінгу (цькування) в отриманні соціальних та психолого-педагогічних послуг та забезпечення таких послуг, в тому числі із залученням фахівців служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- визначення причин булінгу (цькування) та необхідних заходів для усунення таких причин;
- визначення заходів виховного впливу щодо сторін булінгу (цькування) у групі (класі), де стався випадок булінгу (цькування);
- моніторинг ефективності соціальних та психолого-педагогічних послуг, заходів з усунення причин булінгу (цькування), заходів виховного впливу та корегування (за потреби) відповідних послуг та заходів;
- надання рекомендацій для педагогічних (науково-педагогічних) працівників закладу освіти щодо доцільних методів здійснення освітнього процесу та інших заходів з малолітніми чи неповнолітніми сторонами булінгу (цькування), їхніми батьками або іншими законними представниками;
- надання рекомендацій для батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування).

4. Формою роботи комісії є засідання, які проводяться у разі потреби. Дату, час і місце проведення засідання комісії визначає її голова.

5. Засідання комісії є правоможним у разі участі в ньому не менш як двох третин її складу.

6. Секретар комісії не пізніше вісімнадцятої години дня, що передує дню засідання комісії, повідомляє членів комісії, а також заявника та інших заінтересованих осіб про порядок денний запланованого засідання, дату, час і місце його проведення, а також надає/надсилає членам комісії та зазначеним особам необхідні матеріали в електронному або паперовому вигляді.

7. Рішення з питань, що розглядаються на засіданні комісії, приймаються шляхом відкритого голосування більшістю голосів від затвердженого складу комісії. У разі рівного розподілу голосів голос голови комісії є вирішальним.

8. Під час проведення засідання комісії секретар комісії веде протокол засідання комісії.

9. Особи, залучені до участі в засіданні комісії, зобов'язані дотримуватись принципів діяльності комісії, зокрема не розголошувати стороннім особам відомості, що стали їм відомі у зв'язку з участю у роботі комісії, і не використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб.

Особи, залучені до участі в засіданні комісії, під час засідання комісії мають право:

- ознайомлюватися з матеріалами, поданими на розгляд комісії;
- ставити питання по суті розгляду;

- подавати пропозиції, висловлювати власну думку з питань, що розглядаються.

10. Голова комісії доводить до відома учасників освітнього процесу рішення комісії згідно з протоколом засідання та здійснює контроль за їхнім виконанням.

11. Строк розгляду комісією заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування) в закладі освіти та виконання нею своїх завдань не має перевищувати десяти робочих днів із дня отримання заяви або повідомлення директором закладу.

ПОРЯДОК
реагування на випадки булінгу (цькування)
в Пійлівському ліцеї
Калуської міської ради Івано-Франківської області

I. Загальні положення

1. Цей Порядок визначає механізм реагування на випадки булінгу (цькування) в Пійлівському ліцеї Калуської міської ради Івано-Франківської області.

2. Терміни, використані у цьому Порядку, вживаються у таких значеннях:

- *кривдник (булер)* - учасник освітнього процесу, в тому числі малолітня чи неповнолітня особа, яка вчиняє булінг (цькування) щодо іншого учасника освітнього процесу;
- *потерпілий (жертва булінгу)* - учасник освітнього процесу, в тому числі малолітня чи неповнолітня особа, щодо якої було вчинено булінг (цькування);
- *спостерігачі* - свідки та (або) безпосередні очевидці випадку булінгу (цькування); *сторони булінгу (цькування)* - безпосередні учасники випадку: кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності).

Інші терміни вживаються у значеннях, наведених у Законах України "Про освіту", "Про соціальні послуги", "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю", "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків", "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні".

3. Проявами, які можуть бути підставами для підозри в наявності випадку булінгу (цькування) учасника освітнього процесу в закладі освіти, є:

- замкнутість, тривожність, страх або, навпаки, демонстрація повної відсутності страху, ризикована, зухвала поведінка;
- невірноважена поведінка;
- агресивність, напади люті, схильність до руйнації, нищення, насильства;
- різка зміна звичної для дитини поведінки;
- уповільнене мислення, знижена здатність до навчання;
- відлюдкуватість, уникнення спілкування;
- ізоляція, виключення з групи, небажання інших учасників освітнього процесу спілкуватися;
- занижена самооцінка, наявність почуття провини;
- поява швидкої втомлюваності, зниженої спроможності до

концентрації уваги; демонстрація страху перед появою інших учасників освітнього процесу;

- схильність до пропуску навчальних занять;
- відмова відвідувати заклад освіти з посиланням на погане самопочуття;
- депресивні стани;
- аутоагресія (самоушкодження);
- суїцидальні прояви;
- явні фізичні ушкодження та (або) ознаки поганого самопочуття (нудота, головний біль, кволість тощо);
- намагання приховати травми та обставини їх отримання;
- скарги дитини на біль та (або) погане самопочуття;
- пошкодження чи зникнення особистих речей;
- вимагання особистих речей, їжі, грошей;
- жести, висловлювання, прізвиська, жарти, погрози, поширення чуток сексуального (інтимного) характеру або інших відомостей, які особа бажає зберегти в таємниці;
- наявність фото-, відео- та аудіоматеріалів фізичних або психологічних знущань, сексуального (інтимного) змісту;
- наявні пошкодження або зникнення майна та (або) особистих речей.

4. До булінгу (цькування) в закладі належать випадки, які відбуваються безпосередньо в приміщенні Пійлівського ліцею та на прилеглих територіях (включно з навчальними приміщеннями, приміщеннями для занять спортом, проведення заходів, коридорами, роздягальнями, вбиральнями, їдальнею тощо) та (або) за межами ліцею під час заходів, передбачених освітньою програмою, планом роботи закладу освіти, та інших освітніх заходів, що організуються за згодою директора, в тому числі дорогою до (із) ліцею.

5. Ознаками булінгу (цькування) є систематичне вчинення учасниками освітнього процесу діянь стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, в тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, а саме:

- умисне позбавлення їжі, одягу, коштів, документів, іншого майна або можливості користуватися ними, перешкодження в отриманні освітніх послуг, примушування до праці та інші правопорушення економічного характеру; словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи;
- будь-яка форма небажаної вербальної, невербальної чи фізичної поведінки сексуального характеру, зокрема принизливі погляди,

жести, образливі рухи тіла, прізвиська, образи, жарти, погрози, поширення образливих чуток;

- будь-яка форма небажаної фізичної поведінки, зокрема ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, завдання ударів;
- інші правопорушення насильницького характеру.

6. Суб'єктами реагування у разі настання випадку булінгу (цькування) в ліцеї (далі - суб'єкти реагування) є:

- служби у справах дітей;
- центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- органи місцевого самоврядування; адміністрація та інші працівники школи;
- засновник (засновники) - Калуська міська рада, або уповноважений ним (ними) орган – Калуський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- територіальні органи (підрозділи) Національної поліції України.

7. Суб'єкти реагування на випадки булінгу (цькування) в закладі діють в межах повноважень, передбачених законодавством та цим Порядком.

8. Суб'єкти реагування здійснюють заходи, спрямовані на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в ліцеї згідно з Планом заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти, затвердженим центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки (Міністерством освіти та науки України).

9. Педагогічні та інші працівники ліцею у разі, якщо вони виявляють булінг (цькування), зобов'язані:

- вжити невідкладних заходів для припинення небезпечного впливу;
- за потреби надати домедичну допомогу та викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги;
- звернутись (за потреби) до територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України;
- повідомити керівника закладу освіти та принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування).

II. Подання заяв або повідомлень про випадки булінгу (цькування) в Пійлівському ліцеї

1. Учасники освітнього процесу можуть повідомити про випадок булінгу

(цькування), стороною якого вони стали або підозрюють про його вчинення стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу або про який отримали достовірну інформацію, директора або інших суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти.

2. У ліцеї заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування) або підозру щодо його вчинення приймає директор. Повідомлення можуть бути в усній та (або) письмовій формі, в тому числі із застосуванням засобів електронної комунікації.

Директор у разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

- невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, повідомляє територіальний орган (підрозділ) Національної поліції України, принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування);
- за потреби викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги;
- повідомляє службу у справах дітей з метою вирішення питання щодо соціального захисту малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування), з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування) та вжиття заходів для усунення таких причин;
- повідомляє центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з метою здійснення оцінки потреб сторін булінгу (цькування), визначення соціальних послуг та методів соціальної роботи, забезпечення психологічної підтримки та надання соціальних послуг;
- скликає засідання комісії з розгляду випадку булінгу (цькування) (далі - комісія) не пізніше ніж упродовж трьох робочих днів з дня отримання заяви або повідомлення.

ПІ. Порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу

1. У разі підтвердження факту вчинення булінгу (цькування), за результатами розслідування та висновків комісії з розгляду випадку булінгу (цькування), директор повідомляє уповноважений підрозділ органів Національної поліції України.

2. Комісія за результатами проведеного розслідування щодо з'ясування обставин

на підставі заяви про булінг (цькування), визначених сторін булінгу (цькування), встановлених можливих, причин булінгу (цькування) визначає необхідні заходи виховного впливу до сторін булінгу (цькування), зокрема:

- мету, конкретні завдання, зміст, методи та форми заходів виховного впливу;
- критерії визначення співвідношення між запланованими та отриманими результатами заходів виховного впливу.

3. Заходи виховного впливу до сторін булінгу (цькування) в ліцеї застосовуються з метою:

- відновлення та нормалізації відносин між сторонами булінгу (цькування) після відповідного випадку;
- недопущення повторення випадку булінгу (цькування) між сторонами булінгу (цькування);
- загальної превенції випадків булінгу (цькування) у закладі освіти.

4. Моніторинг ефективності застосування заходів виховного впливу до сторін булінгу (цькування) та необхідність їх коригування визначає комісія з розгляду випадків булінгу (цькування) в ліцеї на черговому засіданні.

5. Заходи виховного впливу реалізуються педагогічними працівниками ліцею, фахівцями служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді із залученням необхідних фахівців із надання правової, психологічної, соціальної та іншої допомоги, в тому числі територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України та інших суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування).

6. Психологічний та соціально-педагогічний супровід застосування заходів виховного впливу у групі (класі), в якій (якому) стався випадок булінгу (цькування), здійснюють у межах своїх посадових обов'язків практичний психолог та соціальний педагог ліцею, зокрема:

- діагностику рівня психологічної безпеки та аналіз її динаміки; розробку програми реабілітації для потерпілого (жертви) та її реалізацію із залученням батьків або інших законних представників малолітньої або неповнолітньої особи;
- розробку корекційної програми для кривдника (булера) та її реалізацію із залученням батьків або інших законних представників малолітньої або неповнолітньої особи;
- консультативну допомогу всім учасникам освітнього процесу; розробку профілактичних заходів.

7. Педагогічні працівники, які працюють з класом чи групою, у якій зафіксовано випадок булінгу (цькування), забезпечують:

- виконання рекомендацій комісії з розгляду випадків булінгу

(цькування) в закладі освіти щодо доцільних методів навчання та організації роботи з учнями, причетними до “ булінгу (цькування) та їхніми батьками (законними представниками);

- дотримання правил поведінки учасниками освітнього процесу в школі, визначених Меморандумом про співпрацю між усіма учасниками освітнього процесу, законодавством України;
- напрацювання спільно з здобувачами освіти правила взаємодії класу чи групи під час освітнього процесу,

8. Батьки здобувачів освіти (законні представники) зобов'язані виконувати рішення та рекомендації комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) в закладі освіти,

9. За моніторинг виконання запланованих заходів відновлення та нормалізації психологічного клімату в класі чи групі відповідає уповноважена особа або особа, яка її замінює у разі відсутності відповідно до наказу про склад комісії.

IV. Відповідальність осіб, причетних до булінгу (цькування) згідно статті 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення,

1. Відповідальність за доведені факти булінгу, вчинені учасниками освітнього процесу настає у відповідності до чинного законодавства та визначається рішенням суду.

2. Відповідальність за доведені факти булінгу (цькування) вчинені учнями (малолітніми або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років) у відповідності до чинного законодавства несуть їх батьки, або законні представники та визначаються рішенням суду. За свої дії громадяни від шістнадцяти років несуть відповідальність особисто.

3. Працівники закладу, які приховували/не реагували на вчинення булінгу в закладі освіти притягуються до дисциплінарної/адміністративної відповідальності за рішенням адміністрації школи.

4. Директор ліцею за неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу в закладі притягується до адміністративної відповідальності у відповідності до чинного законодавства за рішенням суду.